

Brigovác László – Szendrei Ákos – Török Péter¹

**A Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni Honismereti Egyesület
tudományos és közművelődési tevékenysége**

Helyismeret/honismeret, honismereti tevékenység

A helyismeret és honismeret noha viszonylag új és napjainkban is alakuló fogalmak, történetük áttekintését visszavezethetjük a régmúltig, hiszen már a korai kultúrákban is egyértelműen jelentkeztek a lokális, helyi események és jelenségek feljegyzésére, értelmezésére tett kísérletek. Ezek a törekvések hosszú időn keresztül nem választódtak el a klasszikus nagydiszciplínák (történelem, geográfia, stb.) művelésétől, és általában a formálódó tudományokon belül, azoknak egy konkrét területi fókusszal rendelkező részeként értelmezhetőek.

A tudományok 19. századi fejlődése egyrészt a különböző diszciplínák módszereinek az elmélyüléséhez, részletes kiépüléséhez vezetett, ezzel párhuzamosan pedig a tevékenységek lehatárolásával a kutatások köre is egyre pontosabban megrajzolhatóvá vált. A modern tudományok kialakulásával a helyismereti-honismereti tevékenység az irodalom-, földrajz-, néprajz-, nyelv-, és történelemtudományok találkozásánál, azok metszéspontjában helyezkedik el: lokális (regionális, települési) szemlélettel rendelkező (tudományos igényű) információgyűjtő munka. A két fogalom egymáshoz való viszonyát pedig kiegészítésként foghatjuk fel, a honismeret a különféle helyismereti tevékenységek országos vagy nemzeti szintű összegzéseként értelmezhető.

Bár vannak eltérő vélekedések, az általánosságban a honismeret művelése nem alkot önálló tudományt, de mindenképpen kapcsolódik valamely tudományhoz, hiszen egyértelműen azok módszereit alkalmazza. Azonban a totális nézőponttal szemben a helyi szemléletre koncentrál. Annak ellenére, hogy a feldolgozásokban a helytörténeti, helyi irodalmi, néprajzi, földrajzi, nyelvészeti témák terjedtek el a leginkább, és ebbe a körbe tartozik a honismereti kutatások legnagyobb része, a kutatás a mikro-kérdésekre koncentrálna kiterjedhet például egy-egy épületre (technikátörténet), iskolára (neveléstörténet) vagy akár vállalatra (ipartörténet) is. A honismeretben a konkrét tudományos kapcsolódás mellett a hangsúly a helyi szemléletre, a helyi értékre kerül.

A tudományos módszerek alkalmazásán túl azonban a honismereti/helyismereti tevékenység praktikus cselekvésként is felfogható. Egyrészt mivel alapvetően segíti a széleskörű lokális tájékozódást, elengedhetetlen kísérője, kiegészítője a helyi társadalmi és kulturális folyamatoknak. Másrészt tulajdonképpen alakítójává is válik ezeknek a jelenségeknek azzal, hogy a helyi emlékezet és kulturális turizmus formálásával részt vállal az irányok kijelölésében.

Helyi szinten ezt a tevékenységet vállalta fel a *Hajdú-Bihari és Debreceni Honismereti Egyesület*, amely – bár formálisan 1992-ben alakult meg – a 70-es évek közepétől foglalkozik a regionális értékkel rendelkező információk gyűjtésével, rendszerezésével és

¹ A szerzők a cikk egységének sorrendje szerint: Szendrei Ákos (*Helyismeret/honismeret, honismereti tevékenység*), Török Péter (*Bihar-kutatás*), Brigovác László (*Az Egyesület évkönyves folyóirata: az Új Nézőpont*).

ismeretterjesztő konferenciák megszervezésével, kiadványok létrehozásával. Az elmúlt időszakban újjászervezett Egyesület a régiókutatást, helyismeretet területi szempontból szélesen értelmezve nem csupán a jelenlegi Hajdú-Bihar, hanem a történelmi Hajdú és Bihar vármegyék, valamint általában a Partium, több tudományt felölelő kutatására és ismeretanyagának összegzésére, feldolgozására vállalkozik.

A regionális ismeretanyag összegzésének és a kutatók összefogásának, tájékoztatásának igényével hoztuk létre 2012 februárjában a *bibarkutatas.hu* (A tudományos Bihar-kutatásért) honlapot, amely – bár szinte elvégezhetetlen munkára vállalkozott – reményeink szerint a helyismereti tevékenység egyre inkább kiteljesedő orgánuma lesz.

Két évvel a honlap létrehozása után, 2014 májusában indult útjára az *Új Nézőpont – történelem, néprajz, társadalomtudomány, honismeret* című online évnegyedes folyóirat, amely tudományosan, de tudománykeretektől függetlenül ad helyet a regionális gondolkodásnak, és jelenteti meg a fiatal és a nagy tapasztalatokkal rendelkező kutatók írásait.

Egyesületünk közreműködésével ugyancsak 2014-ben jelent meg a *Bihari-Hegyköz 1.* címet viselő kiadvány, amely a Nagyvárad tőszomszédságában elterülő kistérséget igyekszik bemutatni, több tudomány nézőpontjának segítségével. Az első kötet megjelenése után évente fognak megjelenni a sorozat újabb elemei.

2014. július 31-én – az Egyesület több tagjának részvételével – zajlott le a *Hajdúk nyomában* című konferencia Hajdúnánáson. A tanácskozáson a korábbi ismeretek összegzése, rendszerezése mellett a kérdéssel kapcsolatban több új szempont és értelmezési lehetőség is felmerült. Az esemény hozzájárult a tudomány, a helyi döntéshozók és a civil társadalom kapcsolatának elmélyítéséhez.

Hosszú múltra tekint vissza a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárával közösen kiírt pályázatunk (*Honismereti pályázat*), amellyel a régió helytörténetével, honismeretével kapcsolatos dolgozatokat jutalmazunk, és a legszínvonalasabb írásoknak helyet adunk az *Új Nézőpont* online folyóiratunkban.

Egyesületünk alapvető célkitűzése, hogy hozzájáruljon a tudományos eredmények széleskörű közléséhez, illetve a tudományt művelők és a civil társadalmi nyilvánosság párbeszédének a kialakulásához.

A tudományos Bihar-kutatásért

A 2012 januárjában indult *bibarkutatas.hu*² oldal szerkesztőbizottsága azt a célt tűzte ki maga elé, hogy ez a honlap legyen a gyűjtőfelülete a Biharral, Bihar vármegyével kapcsolatos tudományos és tudományos-ismeretterjesztő adatok összességének.

A szerkesztőbizottság tagjai a regionális közgyűjteményi szféra ismert képviselői, akik napi munkájukon felül vesznek részt a weblap működtetésében.³

---

² <http://bibarkutatas.hu>

³ A szerkesztőség jelenlegi tagjai: Katona Péter informatikus (Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára), Kiss Tamás (tanár-könyvtáros; Berettyóújfalú), Sándor Mária muzeológus-múzeumpedagógus (Rozsnyai István Muzeális Gyűjtemény). Az oldal román nyelvű fordításait Karát Gyöngyi, az angol nyelvű

A honlap elindításának időszerejét az a tény ösztönözte, hogy az egyre szűkülő anyagi mozgástér miatt a közgyűjtemények csak hatalmas erőfeszítések árán tudják elvégezni a rájuk rótt feladatokat. Tudományszervezésre, gyűjteményük gyarapítására, hírközlésre nagyon kevés lehetőségük maradt, amely azonban elengedhetetlen a 21. század „információéhes” világában. Ezen a feloldhatatlan helyzeten próbált és próbál a *bibarkutatas.hu* lap némileg javítani azzal, hogy a Biharral foglalkozó közgyűjtemények mellett mint folyamatos „hírmondó” van jelen, és olyan gyűjtőfunkciót tölt be, amely a néha teljesen átjárhatatlan közgyűjteményi területek által publikált adatok összességének elérhetőségére törekszik.

A kezdeti célok közül sikerült megvalósítani az oldal többnyelvűségét, amely nélkülözhetetlen a határokon átvéelő kommunikáció megteremtéséhez. Az angol és román nyelvű felületek naprakészen tudják tájékoztatni a magyarul nem tudó látogatókat a friss kutatási eredményekről, hírekről.

A lap elindításánál alapötletként szolgáló gondolat egy olyan felület elkészítését jelölte meg célként, amely segítséget nyújthat a felsőoktatásban tanulók számára egy-egy házi dolgozat, szakdolgozat, disszertáció elkészítéséhez. A kéziratok megírásához szükséges alapinformációk egy helyen való összpontosításának igénye már korábban is felmerült, de a megvalósításra egészen 2012-ig várni kellett. Az oldal bibliográfiai adatok mellé elektronikus elérhetőséget – digitalizált állományok formájában – is biztosít azon tudományos és tudományos-ismeretterjesztő anyagokhoz, amelyek megfelelő alapot nyújthatnak egy Biharral foglalkozó írás elkészítéséhez. Újabb és újabb információk kerülnek fel a website-ra, folyamatosan bővítve az adattartalmat. Bihar vármegye történetiségének megismeréséhez figyelemmel kell követni a határon túl keletkezett szakirodalmi munkákat, periodikákat is. Az ezzel kapcsolatos törekvéseink részsikereként könyvelhetjük el, hogy a *Partiumi füzetek* és a *Partium* egyes megjelent kiadványai is elérhetővé váltak a *bibarkutatas.hu* oldalon.⁴

A szerkesztőség fontosnak tartja, hogy a szintetizáló munkafolyamatok mellett az oldal saját, önálló, új produktummal is segítse, ösztönözze a Bihar-kutatás ügyét. Ennek szellemében egy pilotprojekt formájában indította útjára a Miskolczy család iratanyagának feldolgozását, amelyet Lisztes Nikolett PhD-hallgató (Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola) kezdett el.⁵ A Miskolczy család iratanyagának virtuális egyesítésére irányuló törekvések jól példázzák azon lehetőségeket, amely a Biharral foglalkozó kutatók előtt állnak: a több – határon inneni és túli – közgyűjteményben, szétszórtan őrzött adatok leírása és egységes rendszerben (adatbázis) történő publikálása hatalmas segítséget nyújthat minden érdeklődő számára.

Az évek során több tízezres látogatottságot ért el a *bibarkutatas.hu*, amely a statisztikai adatok alapján egyre több új látogatót vonz, illetve kimagasló a visszatérő érdeklődők száma. A rendszeres és folyamatos oldallátogatásokon lehet igazán lemérni, hogy a munkatársak, önkéntesek által előállított produktum mindenki számára értékálló és hasznosítható.

---

részeket Kovács Gergely levéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára) készíti. Köszönettel tartozunk Kiri Edit és Kolozsvári István etnográfusoknak, akik részt vettek az oldal koncepciójának kidolgozásában és kivitelezésében.

⁴ http://bibarkutatas.hu/?page_id=546

⁵ http://bibarkutatas.hu/?page_id=2961

Az Egyesület évnegyedes folyóirata: az Új Nézőpont

2013 őszén az Egyesület tagjai közgyűteményi dolgozókkal társulva munkacsoportot szerveztek, majd útnak indítottak egy nyílt hálózati felületen megjelenő tudományos folyóiratot. Módszertani értelemben vett alapozó tevékenységük, előzetes tájékozódásuk közben megalakították a szerkesztőséget, végezték a rovatokkal, a szerkezet, a tartalom kérdéseivel összefüggő feladatokat. Előkészületeik fél éven át tartottak, ezalatt a Hajdú-Bihar Megyei Levéltári Napok keretében, levelek útján, valamint a 2014 januárjával megnyíló honlapjukon hírt adtak magukról és szándékaikról. Május elején aztán közzétehették a keresztségben az *Új Nézőpont* nevet kapó kiadvány első számát.

A szakmai munkaközösséget alapították, majd a folyóirat szerkesztőségi tagjai lettek: Dr. Papp Klára történész, az MTA doktora, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja és a Honismereti Egyesület elnöke; dr. Vajda Mária néprajzkutató; Szendiné dr. Orvos Erzsébet történész, a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának igazgatója; dr. Szendrei Ákos történész-szociológus, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának tudományterületi doktori titkára; Török Péter történész, Budapest Főváros Levéltárának osztályvezető levéltárosa; Brigovác László, a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának levéltárosa.

Rajtuk kívül az *Új Nézőpont* megjelenésében részessé váltak, sőt, ahhoz egyenesen létfontosságú segítséget adtak és adnak a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának munkatársai: Katona Péter, a technikai szerkesztést és a tördelést végző levéltári informatikus; Kovács Gergely, az angol nyelvű fordításokat készítő levéltáros; Szikla Gergő levéltári igazgatóhelyettes, aki Kiss Tamás magyar szakos általános iskolai tanárral együtt a magyar nyelvi lektorálás olykor igen fáradságos feladatát teljesíti.

Az *Új Nézőpont* látóköre viszonylag széles. Tájji, (történeti) földrajzi értelemben nem csupán a Hajdúvidék vagy Bihar, esetleg egyedül a Partium, hanem hármójuk közös fórumaként él, működik. Érdeklődése kiterjed a szabolcsi hajdúvárosokra, a Hajdúkerületre, az egykori Hajdú és Bihar vármegyékre, Hajdú-Bihar megyére, valamint Debrecenre. Amikor az alapítói megegyeztek abban, hogy online felületen teszik elérhetővé, betölthetőnek érezték az űrt, amit egy ilyen típusú, Erdély elővidékének árnyalt és sokszínű ábrázolására vállalkozó lap hiánya teremtett.

Bár az eddig megjelent három száma a történeti periodikumok köréhez vonja, azért a szerkesztők határozottan törekednek arra, hogy a lap tudományok párbeszédét segítő kiadványszerűként kerüljön az olvasók elé. Történészek mellett tehát várják néprajzosok és társadalomkutatók munkáit, és számolnak a határon túlról érkező írásokkal, készüljenek azok akár magyar, akár angol nyelven. Tudatosan fordulnak az intézményes keretek között tanuló, tudományos pályát tervező fiatalok és a szervezett képzést nélkülöző, de az elvárásoknak megfelelni kész magánkutatók felé.

Mindezzel együtt nem kívánják az *Új Nézőpont*ot csakis a tudomány művelőinek, egy zárt közösségnek a lapjává tenni. Bár szakmai töltésű közleményeket szántak és szánnak rovataiba, igyekeznek képessé tenni a szakmán kívüli közönség megszólítására is.

A lap hét rovatából kettő: a *Tanulmányok* és a *Műhelymunkák* a mélyebb, vitaértékű elemzést célozza meg. A *Honismereti írások* az átfogó ismertetést, esetenként a választott téma népszerűsítését szolgálja. A *Figyelő* a kiadványszemle helye, az *Ismertető* művelődési

intézmények munkáját, írásos és tárgyi értékeit bemutató cikkeket közöl. Egy-egy önálló rovatot kaptak a forrásközlemények és a tematikus adattárak is.

A rovatok közül sajátosnak, kissé talán szokatlannak is tetszik az *Ismertető*. Benne Hajdú-Bihar megye és a romániai Bihar könyvtárai, levéltárai, múzeumai és muzeális kiállítóhelyei mutathatják be tevékenységüket, különböző adattáraikat, az őrzött tárgyi és szellemi hagyatékot, kutatásának feltételeivel együtt. A közleményekhez a folyóirat első két száma példát is ajánl: a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára elektronikus gyűjteményeinek és magának a Levéltárnak az ismertetőit. A szerkesztők hozzájuk hasonlókat várnak, hogy megjelentetésükkel támogathassák az állami, önkormányzati, egyházi és magánkezelésű gyűjteményeket, növelhessék munkájuk elismertségét.

A szerkesztőségi honlap tájékoztatást nyújt az alaki követelményekről, részletezően szól a szerzők által elvégzendő feladatokról. E-mail címen: az *ujnezopont@gmail.com*-on keresztül a szerkesztők még külön is adnak útmutatást. Előfordulhat persze, hogy szerkesztési elveik, szerkesztői választásaik egyike-másika átmenetinek bizonyul, az idő múlásával átadja majd helyét a szerzői (és a remélt olvasói) visszajelzések nyomán születő új megoldásoknak. Hogy jobba tehessék magukat és folyóiratukat, észrevételekre, támogató bírálatokra mindenképp szükségük lesz. Nekik pedig továbbra is figyelniük kell majd azokra a mintákra, amelyekkel más folyóiratok szolgálnak és szolgálhatnak még.

László Brigovác – Ákos Szendrei – Péter Török

The Scientific and Educational Activities of the Hajdú-Bihar County and Debrecen Homeland Study Organization

Our organization performs and supports researches about the present-day Hajdú-Bihar, the old Hajdú and Bihar counties and Partium. The *biharkutatas.hu* website is one of the two essential enterprises which collect the Bihar related knowledge and make it available together. The other one is *Új Nézőpont* (New Perspective), an online quarterly periodical which uses and publishes multidisciplinary studies. The events happening until now let us hope that both will work as highly sought and useful forums in the future, too.